

STORTINGET

Innst. 231 S

(2022–2023)

Innstilling til Stortinget
fra justiskomiteen

Dokument 8:51 S (2022–2023)

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sveinung Stensland, Ine Eriksen Søreide, Mari Holm Lønseth, Hårek Elvenes, Mahmoud Farahmand, Ingunn Foss og Ingjerd Schou om styrking av rikets sikkerhet og kontraetterretning

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

1. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å lovfeste og tydeliggjøre PSTs oppdrag som innenlands etterretnings- og sikkerhetstjeneste så snart som mulig.
2. Stortinget ber regjeringen igangsette et arbeid med å revidere bestemmelsene i straffeloven kapittel 17, med det formål å tilpasse bestemmelsene til den sikkerhetspolitiske situasjonen og sikre et sterkere vern av grunnleggende nasjonale interesser og Norges selvstendighet.
3. Stortinget ber regjeringen utrede og legge frem forslag om å harmonisere strafferammen for brudd på sanksjonsloven med strafferammen for brudd på eksportkontrollloven og lignende bestemmelser i andre sammenlignbare land.
4. Stortinget ber regjeringen så snart som mulig fremme forslag om å kriminalisere samarbeid med fremmed etterretningstjeneste om å utøve påvirkningsvirksomhet.

5. Stortinget ber regjeringen snarest sørge for at politiet og andre etater gis nødvendige hjemler for effektivt å reagere mot ulovlig bruk av droner.
6. Stortinget ber regjeringen snarest revidere Norges dronestrategi.
7. Stortinget ber regjeringen umiddelbart igangsette en kartlegging av uønsket informasjonspåvirkning fra utenlandske aktører i forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget i 2023 og stortingsvalget i 2025. Kartleggingen skal blant annet fange opp forsøk på påvirkning av nordmenns virkelighetsoppfatning, verdier og tillit over tid.
8. Stortinget ber regjeringen sikre klare ansvarsforhold i spørsmål om håndtering av informasjonspåvirkning, herunder ansvaret for å kartlegge og analysere informasjonsmiljøet løpende, på tvers av sektorer.
9. Stortinget ber regjeringen snarest gjennomføre nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften, slik at man får mer målrettet kontroll av kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kamzy Gunaratnam, Odd Harald Hovland og Maria Aasen-Svensrud, fra Høyre, Aase Marthe J. Horrigmo og Sveinung Stensland, fra Senterpartiet, Ivar B. Prestbakmo og Else Marie Rødby, fra

Fremskrittspartiet, lederen Per-Willy Amundsen og Tor André Johnsen, fra Sosialistisk Venstreparti, Andreas Sjalg Unneland, og fra Venstre, Ingvild Wettrhus Thorsvik, viser til representantforslag om styrking av rikets sikkerhet og kontraetterretning som behandles i denne innstillingen. Komiteen viser videre til statsrådets svarbrev av 10. januar 2023. Brevet er vedlagt denne innstillingen. Komiteen viser også til at det ble gjennomført muntlig høring i saken den 17. januar 2023.

Komiteen viser til at forslagsstillerne mener det mangler hjemler og virkemidler for å forebygge og drive effektiv etterretning mot statlige og ikke-statlige aktørers forsøk på påvirkning og innblanding. Herunder at det mangler et tydelig mandat og klare hjemler for at PST skal kunne fylle sin rolle og de forventninger det innebærer.

Komiteen viser videre til at forslagsstillerne mener det er behov for et sterkere strafferettslig vern mot uønskede påvirkningsaksjoner rettet mot beslutninger eller den allmenne meningsdannelsen i Norge, utført av eller i samarbeid med fremmed etterretningstjeneste. Forslagsstillerne mener videre at det også er behov for en helhetlig gjennomgang av straffelovens kapittel 17 om vern av Norges selvstendighet og andre grunnleggende nasjonale interesser.

Komiteen merker seg at forslagsstillerne mener det må på plass et klart hjemmelsgrunnlag for å sikre at politiet og andre etater gis anledning til aktivt å motvirke ulovlig bruk av droner, samt at forslagsstillerne også mener det er på tide å revidere Norges dronestrategi fra 2018, slik at strategien tar høyde for den senere teknologiske utviklingen og endringene i den sikkerhetspolitiske situasjonen.

Komiteen peker på at forslagsstillerne foreslår at Stortinget ber regjeringen igangsette kartlegging av uønsket informasjonspåvirkning fra utenlandske aktører i forbindelse med både kommune- og fylkestingsvalget i 2023 og stortingsvalget i 2025. Videre at forslagsstillerne også mener det er behov for en gjennomgang og klargjøring av fordelingen av ansvar og oppgaver knyttet til informasjonsmiljøet.

Komiteen merker seg at det foreslås skjerpelser i eksportkontrollforskriften. Forslagsstillerne viser til at regjeringen i fjor sendte forslag til endringer i eksportkontrollforskriften ut på høring, men at det siden ikke er gjort noe med dette etter at høringsfristen gikk ut i juni 2022. På bakgrunn av den sikkerhetspolitiske situasjonen landet nå opplever, mener forslagsstillerne det er avgjørende at regjeringen får fortgang i dette arbeidet og snarest mulig implementerer nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften, slik at en får mer målrettet kontroll av kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til statsrådets utfyllende svarbrev. Disse medlemmer viser også til tiltakene omtalt i Prop. 78 S (2021–2022) som et samlet storting sluttet seg til. Videre vises det til at regjeringen har gjort flere nødvendige grep når det gjelder endringer i lovverket, samt igangsatt viktige utredninger.

Disse medlemmer viser spesielt til Prop. 31 L (2022–2023) Endringer i politiloven og politiregisterloven (PSTs etterretningsoppdrag og bruk av åpent tilgjengelig informasjon) som nå behandles parallelt med denne sak.

Disse medlemmer vil videre peke på etableringen av Nasjonalt etterretnings- og sikkerhetssenter (NESS). Disse medlemmer konstaterer at aktørene i senteret skal samarbeide for å styrke vår nasjonale evne til å oppdage og forstå sammensatte trusler og våre egne sårbarheter, samt sikre god beslutningsstøtte til myndighetene. Dette er særlig viktig når skillet mellom stats- og samfunnsikkerhetsutfordringer blir utfordret. Disse medlemmer viser til statsrådets svarbrev, hvor det fremgår at avdekking av slike trusler vil få betydning for rikets sikkerhet på flere av områdene som er behandlet i representantforslaget.

Disse medlemmer oppfatter på samme måte som statsråden at representantenes forslag er saker med et innhold som regjeringen vektlegger, og der det allerede er iverksatt sentrale prosesser. Disse medlemmer mener derfor med bakgrunn i statsrådets svarbrev at innholdet i forslagene i det alt vesentlige er ivaretatt.

Disse medlemmer viser til at etter at regjeringen tiltrådte høsten 2021, er det blitt gjort betydelige grep for å styrke den sivile beredskapen. Bevilgningene til PST, politi og NSM er vesentlig styrket. Regjeringen har videre igangsatt et arbeid med å revidere sikkerhetsloven, nettopp for å kunne beskytte nasjonale verdier og sikre nasjonal kontroll. Disse medlemmer viser videre til Meld. St. 9 (2022–2023) om nasjonal kontroll og digital motstandskraft.

Disse medlemmer vil også vise til at regjeringen er i gang med å se på mulige endringer i straffelovens kapittel 17, om påvirkningsvirksomhet, for å sikre at eventuelle lovendringer treffer etter intensjonen.

Disse medlemmer vil videre fremheve at alle politidistrikt har dronepiloter og etter hvert vil få hver sin dronebil.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Venstre, viser til at den sikkerhetspolitiske situasjonen i verden er betydelig forverret de siste tiårene. Utviklingen er preget av økt rivalisering mellom stormaktene, fremvekst av illiberale og autoritære stater og mer sammensatt virkemiddelbruk. Den teknologiske utviklingen og økt digitalisering har ført til at statlige og ikke-statlige

aktører har et større virkemiddelapparat til å utøve påvirkning og til å forfølge sine strategiske interesser.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre viser til at disse utviklingstrekkene er beskrevet blant annet i Meld. St. 5 (2020–2021) kapittel 3 og Dokument 8:146 S (2021–2022), og får konsekvenser for norsk sikkerhetspolitisk tenkning.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Venstre, påpeker at utviklingen også har ført til at skillet mellom statssikkerhet og samfunnssikkerhet har blitt mindre tydelig. I FFI-rapport 21/01132 om Samfunnsutvikling frem mot 2030, utfordringer for politiet, PST og påtalemyndigheten punkt 6.1. beskrives utviklingen slik:

«På samme måte som skillet mellom stats- og samfunnssikkerheten blir mer utydelig, gjør samfunnsutviklingen og spesielt kriminalitetsutviklingen i det digitale rom det vanskeligere å trekke skillet mellom kriminalitet og sikkerhetstjenestenes virksomhet. Det er derfor behov for i større grad å se trusler mot statssikkerheten, mot samfunnssikkerheten og mot individets sikkerhet i sammenheng.»

Flertallet mener at slik situasjonen har utviklet seg etter Russlands angrepskrig mot Ukraina i 2022, er det avgjørende at norske myndigheter øker beredskapen på alle områder. I forbindelse med flere observasjoner av droner i tilknytning til norske flyplasser og olje- og gassinstallasjoner uttalte assisterende sjef for Politiets sikkerhetstjeneste (PST), Hedvig Moe, onsdag 19. oktober 2022 følgende:

«Etterretningstrusselen fra Russland er skjerpet, sammenlignet med hva den var før krigen i Ukraina. Vi ser en høyere risikovilje hos Russland. De har mer å vinne og mindre å tape på å være mer offensive.»

Flertallet viser også til at PST i Nasjonal trusselvurdering for 2023 peker på russiske etterretningstjenester som den største trusselen mot Norge i inneværende år.

Flertallet viser til at selv om et nesten samlet storting gikk inn for en styrking av beredskapen i forbindelse med behandlingen av Prop. 78 S (2021–2022), mangler det hjemler og virkemidler for å forebygge og drive effektiv etterretning mot statlige og ikke-statlige aktørers forsøk på påvirkning og innblanding.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Senterpartiet, viser til at det er behov for en tydeliggjøring og styrking av mandatet til PST. I evalueringsrapporter etter alvorlige hendelser og kriser, som terrorangrepet 22. juli 2011 og koronapandemien, har det blitt pekt på viktigheten av tydelig ansvarsfordeling mellom departementene og

underliggende etater, se for eksempel NOU 2012:14 kapittel 19 og NOU 2022:5 kapittel 4. Dette flertallet viser til Prop. 31 L (2022–2023) om endringer i politiloven og politiregisterloven, hvor det foreslås å tydeliggjøre PSTs etterretningsoppdrag og å åpne for at PST kan bruke og lagre åpen tilgjengelig informasjon. Dette flertallet mener forslaget er et viktig bidrag for å styrke PSTs mulighet til å kartlegge og følge med i det digitale rom, og er positive til at politiet og sikkerhetstjenestene gis flere verktøy for å drive effektiv forebygging og avdekking av fremmed etterretningsvirksomhet og spionasje.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser for øvrig til representantforslaget og Høyres merknader i innstillingen til Prop. 31 L (2022–2023).

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Senterpartiet, viser til at det i Nasjonal trusselvurdering for 2023 fremgår at

«[t]russelbildet vil i stor grad preges av unge voksne og mindreårige som blir radikalisert via høyreekstreme digitale arenaer. Erfaringer fra Norge og andre land viser at enkelte av disse personene kan utvikle en terrorhensikt. [...] Radikalisering til høyreekstremisme vedvarer. Fremdeles er det primært høyreekstreme digitale arenaer som vil legge til rette for radikalisering til høyreekstremisme. De benytter plattformer som tillater eller unnlater å fjerne høyreekstremt materiale.»

Om statlig etterretningsvirksomhet fremgår det av trusselvurderingen at

«[d]igitale trusselaktører tilpasser seg dagens sikkerhetspolitiske bilde og utvikler stadig mer avanserte metoder og virkemidler for å nå sine mål. Flere etterretningstjenester har trusselaktører som opererer i det digitale rom, og nettverksoperasjoner er et av deres viktigste verktøy for å få tilgang til sensitiv og gradert informasjon. Nettverksoperasjonene mot Stortinget i 2021 er eksempler på svært alvorlige hendelser i Norge.»

Komiteens medlemmer fra Høyre mener det er Russland og Kina som vil utgjøre den største trusselen mot Norge og norske interesser i 2023.

Disse medlemmer mener det er behov for et sterkere strafferettslig vern mot uønskede påvirkningsaksjoner rettet mot beslutninger eller den allmenne meningsdannelsen i Norge utført av eller i samarbeid med fremmed etterretningstjeneste. Disse medlemmer viser til høringsnotatet Solberg-regjeringen sendte på høring 12. mai 2021, hvor det ble foreslått å innføre to nye bestemmelser om kriminalisering av påvirkningsvirksomhet i straffeloven §§ 130 og 130 a.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Senterpartiet, viser til svar fra statsråd Emilie Mehl i Dokument nr. 15:1346 (2022–2023), hvor statsråden uttaler at

«forslaget i Prop. 31 L (2022–2023) og et eventuelt fremtidig forslag om kriminalisering av påvirkningsvirksomhet vil utfylle hverandre. Samlet sett vil [Prop. 31 L (2022–2023)] og et eventuelt forslag om å kriminalisere påvirkningsvirksomhet, gi PST et bedre og mer oppdatert regelverk for å møte truslene vi står overfor, både på et overordnet nivå og individnivå.»

Det er flertallet enige i.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Venstre, viser til Etterretningstjenestens trussel- og risikovurdering («Fokus») for 2022, der uttales det blant annet:

«Fremmede stater gjennomfører påvirkningsaktivitet for å endre det offentlige ordskiftet, holdninger, beslutninger eller utfall i andre stater eller i multilaterale organisasjoner. Påvirkningsaktivitet går utenpå legitim diplomatisk virksomhet og meningsutveksling, og kan skje åpent så vel som fordekt.

Russland og Kina har over tid vist vilje og evne til innblanding i politiske prosesser i vestlige land. Russiske medier har forsterket eksisterende konspirasjonsteorier om biologisk krigføring og covidvaksiner. De siste månedene har Russland søkt å påvirke meningsdannelsen i Vesten ved å framstille NATO og Ukraina som aggressorer i Ukrainaspørsmålet.»

Dette flertallet viser til at Etterretningstjenesten i Fokus 2023 peker på at påvirkningsaktiviteten mot Norge og andre NATO-land forventes å bli intensivert etter Russlands angrepskrig mot Ukraina og NATO-utvidelsen mot øst. Fremmede makters forsøk på påvirkning av beslutninger og det offentlige ordskiftet er en trussel mot åpne og frie demokratier. For å sikre at slik påvirkningsvirksomhet avdekkes og iverksettes, er det viktig at PST og E-tjenesten samarbeider tett, og at PST gis nødvendige prosessuelle virkemidler til å avdekke og etterforske slike handlinger.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener også det er behov for å øke strafferammen for brudd på sanksjonsloven, slik at strafferammen er harmonisert med for eksempel eksportkontrollloven og tilsvarende bestemmelser i våre naboland.

På denne bakgrunn fremmer komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen så snart som mulig fremme forslag om å kriminalisere samarbeid med fremmed etterretningstjeneste om å utøve påvirkningsvirksomhet.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede og legge frem forslag om å harmonisere strafferammen for brudd på sanksjonsloven med strafferammen for brudd på eksportkontrollloven og lignende bestemmelser i andre sammenlignbare land.»

Komiteens medlem fra Venstre viser til at spørsmålet om å øke strafferammen for brudd på sanksjonsloven ble grundig vurdert da loven ble fremmet av regjeringen Solberg og vedtatt av Stortinget i 2021. Det ble i lovarbeidene påpekt at strafferammen lå på tilsvarende nivå som i Danmark, Sverige og Finland. Det ble også lagt vekt på at dersom forholdene er særlig straffverdige, vil det kunne rammes av andre straffebestemmelser med høyere strafferamme. Dette medlem vil på denne bakgrunn ikke støtte Høyres og Fremskrittspartiets forslag.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre mener det i tillegg til å kriminalisere påvirkningsvirksomhet er behov for en helhetlig gjennomgang av straffelovens kapittel 17 om vern av Norges selvstendighet og andre grunnleggende nasjonale interesser. Bakgrunnen er endringene i den sikkerhetspolitiske situasjonen og trusselbildet. Det er derfor behov for en gjennomgang for å sikre et sterkere vern av grunnleggende nasjonale interesser og Norges selvstendighet.

Komiteens medlem fra Venstre ønsker å understreke at selv om dette medlem mener at det er på tide å revidere bestemmelsene i straffeloven kapittel 17, er det med et forbehold om at dette ikke resulterer i en unødigg stor utglidning av PSTs mandat.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre mener det også er behov for å få på plass et klart hjemmelsgrunnlag for å sikre at politiet og andre etater gis anledning til aktivt å motvirke ulovlig bruk av droner. Disse medlemmer mener blant annet at ekomloven må endres slik at retten som politiet, Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) og Etterretningstjenesten har til å ta i bruk frekvenser som er tildelt andre, utvides. Politiet bør gis egen hjemmel i ekomloven til å ta i bruk frekvenser for å uskadeliggjøre farlige gjenstander dersom det er fare for liv, helse og sikkerhet. De nødvendige endringene som etterspørres, ble foreslått i regjeringen Solbergs forslag til ny ekomlov, som ble sendt på høring før sommeren 2021. Høringsfristen gikk ut i oktober 2021. Disse medlemmer viser til at Meld. St. 10 (2022–2023) bygger videre på dronestrategien fra 2018, og understreker at det er viktig at tiltakene følges opp og at politiet får de verktøyene de behøver for å motvirke ulovlig bruk av droner.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen igangsette et arbeid med å revidere bestemmelsene i straffeloven kapittel 17, med det formål å tilpasse bestemmelsene til den sikkerhetspolitiske situasjonen og sikre et sterkere vern av grunnleggende nasjonale interesser og Norges selvstendighet.»

«Stortinget ber regjeringen snarest sørge for at politiet og andre etater gis nødvendige hjemler for effektivt å reagere mot ulovlig bruk av droner. Det inkluderer blant annet forslaget om å gi politiet adgang til å ta i bruk frekvenser for å uskadeliggjøre farlige gjenstander.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre påpeker at man de siste årene har sett en økende trussel fra utenlandske aktører knyttet til forsøk på innblanding i og påvirkning av demokratiske prosesser og valg. Selv om det ikke ble avdekket forsøk på påvirkning av stortingsvalget i 2021, har FFI avdekket at

«utenlandske, ikke-statlige aktører er aktive i å spre desinformasjon til et norsk publikum,»

jf. FFI-rapport 21/02746 Uønsket utenlandsk påvirkning? – kartlegging og analyse av stortingsvalget 2021. I rapporten pekte FFI på at påvirkningsoperasjoner skjer indirekte og subtilt, og at slike undersøkelser i fremtiden burde skje over et lengre tidsrom.

Disse medlemmer mener derfor regjeringen bør igangsette kartlegging av uønsket informasjonspåvirkning fra utenlandske aktører i forbindelse med både kommune- og fylkestingsvalget i 2023 og stortingsvalget i 2025. Ifølge FFI-rapport 22/01424 Scenarier for uønsket påvirkning i forbindelse med norske valg er det i dag et

«åpent spørsmål hvem som skal ha det overordnede ansvaret for å fange opp og gjenkjenne spredning av desinformasjon.»

Det er derfor behov for en gjennomgang og klargjøring av fordelingen av ansvar og oppgaver knyttet til informasjonsmiljøet.

Med bakgrunn i dette fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen umiddelbart igangsette en kartlegging av uønsket informasjonspåvirkning fra utenlandske aktører i forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget i 2023 og stortingsvalget i 2025. Kartleggingen skal blant annet fange opp forsøk på påvirkning av nordmenns virkelighetsoppfatning, verdier og tillit over tid.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre klare ansvarsforhold i spørsmål om håndtering av informasjonspåvirkning, herunder ansvaret for å kartlegge og analysere informasjonsmiljøet løpende, på tvers av sektorer.»

Komiteens medlem fra Venstre deler oppfatningen av at det er behov for å sikre klare ansvarsforhold i spørsmål om håndtering av informasjonspåvirkning. Dette medlem mener imidlertid at forslaget slik det står nå, gir inntrykk av at det a priori er ønskelig med løpende kartlegging og analysering av informasjonspåvirkning på tvers av sektorer.

Dette medlem er av den klare oppfatning at behovet for kartlegging og analyse må følge av konkrete og reelle trussel- og sårbarhetsvurderinger. Dette medlem legger til grunn at man med informasjonsmiljø i praksis mener offentlig debatt, forstått som offentlig menings- og informasjonsutveksling som finner sted på internett, på sosiale medier og/eller i tradisjonelle medier. Dette medlem vil i den forbindelse understreke at det er essensielt at det nasjonale arbeidet for å håndtere utenlandsk påvirkning på den offentlige debatten ikke i seg selv får en nedkjølende effekt på den offentlige debatten.

På denne bakgrunn fremmer dette medlem følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre klare ansvarsforhold i spørsmål om håndtering av informasjonspåvirkning i den offentlige debatten.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Venstre, viser til at norsk forsvarsindustri er verdensledende innen en rekke områder, blant annet missilteknologi, luftvern, ammunisjon, undervannssystemer, ubemannede autonome farkoster, komposittmaterialer, kommando-, kontroll- og kommunikasjonssystemer og kryptoteknologi. Norske forsvarsbedrifters unike posisjon gjør norsk forsvarsteknologi ettertraktet på det internasjonale markedet, til både sivil og militær anvendelse i fred, krise og krig.

Flertallet påpeker at en forsvarsindustri i vekst gir betydelig verdiskaping og tusenvis av arbeidsplasser i Norge, med omfattende positive ringvirkninger for sivil teknologiutvikling og sivile kompetansemiljøer. Samtidig stilles samfunnet overfor flere utfordringer. Stater som er sanksjonert av Norge og det internasjonale samfunn for øvrig, ønsker tilgang til norsk forsvarsteknologi, og forsøker vedvarende å skaffe seg denne tilgangen, både åpenlyst og fordekt. Motivene for omgåelse av sanksjoner kan variere, men kan eksempelvis være operative og militære behov, økonomisk vinning eller

industriespionasje. Mens norske forsvarsbedrifter som regel har gode rutiner og verktøy for å beskytte sin unike teknologi, ser vi at autoritære stater i økende grad forsøker å få tilgang til teknologi, kunnskap og kompetanse som kan få militær anvendelse gjennom norske universiteter, høyskoler og forskningsmiljøer. De siste årene er flere tilfeller av etterretningsvirksomhet og ulovlig kunnskapsoverføring i norsk academia avdekket.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre mener verktøyene norske myndigheter har for å forhindre slik virksomhet, ikke er gode nok. Der som det ikke fattes tiltak, vil norske kunnskapsmiljøer og academia forbli sårbare i møte med det økende etterretningstrykket og stadig mer avanserte forsøk på omgåelse av eksportkontrollregelverket. Sett i lys av den betydelig forverrede sikkerhetspolitiske situasjonen vi nå befinner oss i, utgjør fordekt kunnskapsoverføring en alvorlig sikkerhetsrisiko for Norge.

Disse medlemmer viser til at Høyre og Venstre i regjering igangsatte et viktig arbeid for å tydeliggjøre kontrollen med kunnskapsoverføring gjennom innstramminger i eksportkontrollforskriften, som omtalt i Meld. St. 35 (2020–2021) og Meld. St. 25 (2019–2020). Vi må sikre at land vi ikke eksporterer forsvarsmateriell eller annen sensitiv teknologi til, heller ikke skal kunne tilegne seg denne teknologien ved norske universiteter, høyskoler og forskningsmiljøer. Autoritære stater vi ikke har sikkerhetssamarbeid med, skal ikke via academia kunne omgå Norges gjennomgående restriktive praksis og regelverk for eksport av forsvarsmateriell. Gitt den svært alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen vi nå står i, mener disse medlemmer det er avgjørende at regjeringen får fortgang i dette arbeidet og snarest mulig implementerer nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften, slik at vi får mer målrettet kontroll av kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter.

Med bakgrunn i dette fremmer komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen snarest gjennomføre nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften, slik at man får mer målrettet kontroll av kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet støtter forslaget om kriminalisering av samarbeid med fremmed etterretningstjeneste om påvirkningsarbeid. Disse medlemmer mener harmoniseringen av strafferammene for brudd på sanksjonsloven, eksportkontrollloven og lignende lovgivning

er et godt grep for å forhindre at Norge har et lavere straffnivå enn øvrige land for brudd på sanksjonene mot Russland, med den mulige konsekvens at vi blir det landet hvor slike lovbrudd kan utføres med lavest risiko – disse medlemmer støtter dette forslaget. Disse medlemmer støtter også forslaget om revidering av straffeloven kapittel 17.

Disse medlemmer tiltrer vurderingen av at det er behov for en oppdatering av lovverket for å sikre tilstrekkelig hjemmelsgrunnlag til effektivt å kunne reagere mot trusselen som uønsket droneaktivitet representerer. Disse medlemmer viser til at Fremskrittspartiet fremmet forslag om dette i Dokument 8:23 S (2022–2023), jf. Innst. 185 S (2022–2023). Disse medlemmer viser til Fremskrittspartiets merknader i den nevnte saken. Ved votering den 23. februar 2023 var det bare Høyre, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti som også stemte for Fremskrittspartiets forslag.

Disse medlemmer støtter ikke forslaget om kartlegging av uønsket informasjonspåvirkning fra utenlandske aktører i forbindelse med valgene som skal avholdes i 2023 og 2025. Disse medlemmer mener det foreliggende forslaget har en uheldig utforming, og at en kartlegging av virkelighetsoppfatning, verdier og tillit er en skummel vei å begi seg inn på. Dette vil fordre at nordmenns virkelighetsoppfatning, verdier og tillit skal måles mot en mal som vurderes som fasit, da det fremstår som en nødvendig øvelse for å kunne måle eventuell påvirkning i form av avvik fra det normerte.

Disse medlemmer støtter de to forslagene om klare ansvarsforhold for håndtering av informasjonspåvirkning. Disse medlemmer mener forslaget om nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften fremstår som et fornuftig forslag i lys av den nye sikkerhetssituasjonen i Europa, og støtter også dette forslaget.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti deler forslagsstillernes bekymring rundt informasjons- og valgpåvirkning. Frie valg er grunnsteinen i demokratiet. At det finnes tillit i samfunnet til at valg gjennomføres uten påvirkning utenfra, er viktig. Dette medlem er likevel bekymret for at forslag nummer syv vil kunne føre til overvåkning av også nasjonal valgdeltakelse, og at forslaget da vil ha uheldige konsekvenser med overvåkning av frie valg.

Dette medlem ønsker å minne om Cambridge Analytica-skandalen som ble avslørt i 2018, om innsamling av data fra Facebook-aktiviteten til millioner av brukere, som ble solgt videre til blant annet Donald Trump sin valgkampstab. Informasjonen ble brukt til å lage algoritmer som målrettet politisk reklame mot amerikanske velgere. Dette medlem påpeker at det er en kompleksitet i den digitale hverdagen som både positivt og negativt bidrar til informasjonsutveksling på

tvers av land, folkegrupper og interesser, som igjen påvirker samfunnsutviklingen.

Dette medlem understreker videre hvordan desinformasjon spres på Facebook og andre sosiale media-plattformer som en konsekvens av hvordan plattformenes programvare er kodet for å holde brukerne lenger på plattformene. Plattformene har en forretningsmodell der det lønner seg med falske nyheter.

Dette medlem viser til at Facebook sine egne interne gjennomganger har vist at algoritmene deres bidrar til polarisering i samfunnet. Store plattformer som Facebook er likevel fortsatt ikke åpne om hvordan algoritmene deres fungerer, og derfor er det ikke så lett å vite hvorfor noen mottar en viss type informasjon, og andre ikke. Dette medlem mener en bedre regulering av hvordan og hvilken informasjon som hentes inn av disse plattformene, og hvordan data bearbeides og lagres, er et langt mer målrettet tiltak i bekjempelsen av valgpåvirkning enn forslaget om kartlegging av uønsket informasjonspåvirkning fra utenlandske aktører.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen så snart som mulig fremme forslag om å kriminalisere samarbeid med fremmed etterretningstjeneste om å utøve påvirkningsvirksomhet.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen igangsette et arbeid med å revidere bestemmelsene i straffeloven kapittel 17, med det formål å tilpasse bestemmelsene til den sikkerhetspolitiske situasjonen og sikre et sterkere vern av grunnleggende nasjonale interesser og Norges selvstendighet.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen snarest sørge for at politiet og andre etater gis nødvendige hjemler for effektivt å reagere mot ulovlig bruk av droner. Det inkluderer blant annet forslaget om å gi politiet adgang til å ta i bruk frekvenser for å uskadeliggjøre farlige gjenstander.

Forslag fra Høyre og Fremskrittspartiet:

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen utrede og legge frem forslag om å harmonisere strafferammen for brudd på sanksjonsloven med strafferammen for brudd på eksportkontrollloven og lignende bestemmelser i andre sammenlignbare land.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen sikre klare ansvarsforhold i spørsmål om håndtering av informasjonspåvirkning, herunder ansvaret for å kartlegge og analysere informasjonsmiljøet løpende, på tvers av sektorer.

Forslag fra Høyre og Venstre:

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen umiddelbart igangsette en kartlegging av uønsket informasjonspåvirkning fra utenlandske aktører i forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget i 2023 og stortingsvalget i 2025. Kartleggingen skal blant annet fange opp forsøk på påvirkning av nordmenns virkelighetsoppfatning, verdier og tillit over tid.

Forslag fra Venstre:

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen sikre klare ansvarsforhold i spørsmål om håndtering av informasjonspåvirkning i den offentlige debatten.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k:

Stortinget ber regjeringen snarest gjennomføre nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften, slik at man får mer målrettet kontroll av kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter.

Oslo, i justiskomiteen, den 14. mars 2023

Per-Willy Amundsen

leder og ordfører

VEDLEGG

**DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT**

Justis- og beredskapsministeren

Stortinget - Justiskomiteen
STORTINGET
0026 OSLO

Deres ref.
TH/tfo

Vår ref.
22/6448 - EISK

Dato
10.01.2023

Uttalelse fra Justis- og beredskapsdepartementet ifm dokument 8:51 S (2022-2023) – Representantforslag om styrking av rikets sikkerhet og kontraetterretning

Jeg viser til brev av 7. desember 2022 hvor justiskomiteen ber om departementets uttalelse i forbindelse med følgende sak til behandling:

Dokument 8:51 S (2022-2023) Representantforslag om styrking av rikets sikkerhet og kontraetterretning.

I utarbeidelsen av svaret har mitt departement hatt dialog også med øvrige berørte departementer.

Denne regjeringen har siden den tok over i oktober 2021 iverksatt en rekke tiltak for å styrke den sivile beredskapen. Tiltak som setter oss i stand til å forebygge, avdekke og håndtere sammensatte trusler er iverksatt. Både politi og PST er styrket under denne regjeringen. Jeg er glad for at et samlet Storting sluttet seg til de kraftfulle tiltakene angitt i Prop 78 S (2021-2022). Regjeringen har videre styrket PST slik at de har økt kapasiteten til å avdekke sammensatte trusler og fremmedstatlig etterretning.

Sammensatte virkemidler brukes stadig oftere i internasjonale konflikter, og digitale angrep er en sentral del av verktøyboksen til fremmede stater. Siden 2019 har Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) sett en tredobling i antallet cyberhendelser som får alvorlige konsekvenser for virksomheter i Norge. Regjeringen har derfor styrket NSMs evne til å forbedre den digitale sikkerheten, gjennom å øke NSMs driftsbevilgning for å øke antall stillinger i nasjonalt cybersikkerhetssenter.

Men utover satsinger er det også viktig å gjøre endringer i lovverket der dette er nødvendig. Regjeringen har på dette området gjort flere nødvendige grep, samt igangsatt viktige utredninger.

I Prop. 31 L (2022-2023) *Endringer i politiloven og politiregisterloven (PSTs etterretningsoppdrag og bruk av åpent tilgjengelig informasjon)*, godkjent i statsråd 2. desember, foreslår regjeringen å lovfeste og tydeliggjøre Politiets sikkerhetstjenestes (PSTs) oppgaver som innenlands etterretningstjeneste, samt å gi PST oppdaterte og tilpassede hjemler for å møte trusselbildet vi står overfor gjennom lagring av data fra åpne kilder. Jeg mener lovforslaget i proposisjonen ivaretar sentrale høringsinnspill samtidig som det dekker behovene vi har for å trygge Norge på dette området. Regjeringen har her funnet en god innretning på lovforslaget. Jeg ser frem til Stortingets behandling av dette forslaget.

Representantene viser videre til et behov for å revidere straffelovens kapittel 17, om vern av Norges selvstendighet og andre grunnleggende nasjonale interesser. Departementet er opptatt av at straffelovgivningen er tilpasset de alvorlige utfordringene vi til enhver tid står overfor, og vurderer fortløpende om det er behov for justeringer i kapittel 17 i lys av den nåværende sikkerhetssituasjonen, i tillegg til arbeidet som gjelder kriminalisere uønsket utenlandsk påvirkningsvirksomhet i Norge, som nevnt under. Departementet vil også vurdere om det er behov for en helhetlig gjennomgang av straffelovens kapittel 17, i forbindelse med det langsiktige arbeidet for videreutvikling av nasjonal sikkerhet.

Spørsmålet om å øke strafferammen for brudd på sanksjonsloven ble grundig vurdert da loven ble fremmet av Solberg-regjeringen og vedtatt av Stortinget i 2021. Det ble i lovforarbeidene påpekt at strafferammen lå på tilsvarende nivå som Danmark, Sverige og Finland. Det ble videre poengtert at hvis man skal følge gjeldende norsk praksis for fastsettelse av strafferammer, ville det være tale om å heve strafferammen fra tre til seks år. Det ble også lagt vekt på at dersom forholdet er særlig straffverdig, vil det kunne rammes av andre straffebestemmelser med høyere strafferamme. PST støttet en videreføring av straffenivået, og Riksadvokaten fant også forslaget til strafferamme hensiktsmessig. Det var ingen merknader til den foreslåtte strafferammen på Stortinget da loven ble vedtatt. Det vises til Prop. 69 L (2020-2021), Innst. 290 L (2020-2021) og Lovvedtak 81 (2020-2021). Utenriksdepartementet, som eier sanksjonsloven, anser at vurderingene i all hovedsak fortsatt står seg, men vil fortløpende vurdere behov for endring av strafferammen, også sett i lys av den nye verdenssituasjonen og vedtakelsen av nye sanksjoner.

Solbergregjeringens høringsforslag om endringer i straffeloven, straffeprosessloven og politiloven for å kriminalisere uønsket utenlandsk påvirkningsvirksomhet i Norge er til behandling i departementet. Det kom som kjent flere kritiske høringsinnspill til forslaget som ble sendt på høring. Basert på høringsinnspillene, og deres kritikk mot forslaget, ser regjeringen at det er behov for å bruke noe mere tid på å gjøre de tilpasninger som er nødvendig for å ivareta innspillene på en hensiktsmessig måte.

Arbeidet mot fremmede staters fordekte påvirkningsvirksomhet har flere sider. Representantene viser til at det bør igangsettes en kartlegging av uønsket informasjonspåvirkning fra utenlandske aktører ifm kommende valg. Kunnskapsgrunnlag om forholdene i Norge, som eksemplifisert gjennom trusselvurderingene fra PST, forskning fra SINTEF og Forsvarets forskningsinstitutt,

viser ingen indikasjoner på at slik påvirkning så langt har påvirket valg her hjemme. Ytringsfrihetskommisjonen viser til at omfanget av desinformasjon som er avdekket i flere land, gir grunn til bekymring og økt aktsomhet også i Norge. Kommisjonen viser samtidig til at Norge relativt sett er godt rustet, at polariseringen ikke er veldig stor, mediasystemet er robust, mediene nyter tillit, og at den kritiske medieforståelsen står sterkt. I sum anser kommisjonen Norge som godt rustet for å håndtere desinformasjon, konspirasjonsteorier og lignende. Regjeringen er opptatt av at vi likevel skal ha et beredskapsfokus også når det gjelder uønsket påvirkning fra fremmede stater. Derfor er det et høyt fokus på sikkerhet knyttet til valg, både gjennom fysiske og digitale tiltak, samt kunnskapsformidling og andre tiltak for å styrke motstandsdyktigheten i befolkningen generelt. Arbeidsgruppen for å styrke motstandsdyktigheten mot uønsket påvirkning ved valg, bestående av relevante departementer, sikkerhetsmyndigheter og virksomheter, er planlagt videreført frem til og med 2025-valget. Arbeidsgruppen skal bidra til å forberede og samordne tiltak for å sikre trygg gjennomføring av valgene. Kommunal- og distriktsministeren er allerede i gang med å forberede et oppdrag som skal kartlegge uønsket påvirkning av valg fra utenlandske aktører. Oppdraget er planlagt å starte opp i god tid før årets kommunestyre- og fylkestingsvalg, med varighet til etter stortingsvalget i 2025.

Når det gjelder ansvarsforhold knyttet til forsøk på slike påvirkningsoperasjoner så følger det de ordinære ansvarslinjene mellom sektorene. På strategisk nivå har Justis- og beredskapsdepartementet, foruten eget sektoransvar, en pådriverrolle i arbeidet mot statlig etterretnings- og påvirkningsaktivitet. Departementet samarbeider med andre departementer for å fremme felles trusselforståelse samt identifisere tiltak for å motvirke påvirkningsaktivitet på tvers av sektorer. Regjeringens forslag til justeringer i hjemmelsgrunnlaget for PST i nevnte Prop. 31 L vil også virke positivt på tjenestens mulighet til å følge med på trender og utviklingstrekk som kan avdekke statlig styrte påvirkningskampanjer, som foregår fordekt og ofte over lang tid. PST vil da i større grad kunne bidra til felles forståelse av truslene, som grunnlag for samordnet forebygging og håndtering av eventuelle påvirkningsoperasjoner.

Representantene er også opptatt av droner, og hjemler for at politiet og andre etater aktivt kan motvirke ulovlig dronebruk. Dette er også viktig for regjeringen. Politiets behov for klart hjemmelsgrunnlag for såkalt jamming av droner som flyr ulovlig er drøftet med Kommunal- og distriktsdepartementet, og ivaretas som kjent i det pågående arbeidet med forslag til ny ekomlov. Lovforslaget er under ferdigstilling. Som jeg viste til i min uttalelse 23. november 2022 til representantforslag om tiltak for oppbygging av nasjonale antidronekapasiteter (Dokument 8:23 S (2022-2023), er det en kjensgjerning at det i lys av sikkerhetssituasjonen er behov for å se nærmere på antidrone-tiltakene som står til rådighet for politiet, for objekteiere og for aktørene i luftfarten. Disse problemstillingene adresseres av regjeringen i forbindelse med Samferdselsdepartementets pågående arbeidet med en nasjonal luftfartsstrategi, som skal legges fram for Stortinget i løpet av stortingsperioden 2022-23.

Regjeringen mener det er behov for et fornyet blikk på flere av problemstillingene som er løftet i dronestrategien, og at det settes ny kraft bak ambisjonen om å sikre en

fortsatt samfunnstjenlig og bærekraftig utvikling av dronevirksomheten, innenfor rammer som ivaretar nasjonal sikkerhet. Ved utgivelsen av dronestrategien ble det understreket at den må betraktes som et levende dokument, blant annet i lys av de raske fremskrittene innen droneteknologi, og at behovet for å revidere strategien ville vurderes som ledd i oppfølgingen. Denne stortingsmeldingen vil bygge videre på grunnlaget som er lagt i dronestrategien og fremhever noen nye veivalg. Justis- og beredskapsdepartementet samarbeider tett med Samferdselsdepartementet om disse spørsmålene.

Representantene ber regjeringen snarest gjennomføre nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften, med sikte på å få målrettet kontroll av kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter. Utenriksdepartementet forbereder nå forskriftsendringer på området, med bakgrunn i de omfattende innspillene til deres høringsforslag.

Ettersom komiteen flere steder omtaler behovet for samarbeid og betydningen av ansvarsdeling mellom departementer og underliggende etater vil jeg også vise til at regjeringen nylig har forsterket samarbeidet mellom PST, det øvrige politiet, Etterretningstjenesten og Nasjonal Sikkerhetsmyndighet (NSM) gjennom etableringen av Nasjonalt etterretnings- og sikkerhetssenter (NESS). I senteret skal aktørene samarbeide for å styrke vår nasjonale evne til å oppdage og forstå sammensatte trusler, og våre egne sårbarheter, samt for å sikre god beslutningsstøtte til myndighetene. Dette er særlig viktig når skillet mellom stats- og samfunnssikkerhetsutfordringer blir utfordret. Jeg viser til at avdekking av slike trusler og styrking av kunnskapsbasert beslutningsgrunnlag vil få betydning for rikets sikkerhet på flere av områdene som er behandlet i representantforslaget.

Avslutningsvis vil jeg understreke at representantenes forslag er saker som også regjeringen vektlegger, og der det allerede er iverksatt sentrale prosesser. Gjennom bevilgninger er relevante enheter kraftig styrket, lovforslaget i Prop. 31 L (2022-2023) er til behandling i Stortinget og utredninger er i igangsatt. Så skal man også være bevisst på at flere av saksområdene er komplekse og reiser strategiske spørsmål som må vurderes nøye, for å sikre både trygghet – og rettssikkerhet.

Med hilsen

Emille Mehl

